

Nr 39

Utlåtande i anledning av väckta motioner om enhetlig handläggning av samhällsätgärdena mot ungdomsbrottslighet.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 212 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 259 i andra kammaren herr *Ohlin m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning med uppgift att framlägga förslag till sådan ordning att samhällets åtgärder mot ungdomsbrottsligheten kan ske i enhetliga former».

Beträffande skälen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen II: 259.

Motionerna har varit föremål för remissbehandling.

Inledning

Den 1 januari 1965 träder brottsbalken och därtill anslutande lagstiftning i kraft. Nedanstående redogörelse avser förhållandena sådana de kommer att gestalta sig efter nämnda tidpunkt.

Lagöverträdare under 15 år faller utanför det straffrättsliga reaktionssystemet.

Enligt *rättegångsbalkens* allmänna åtalsregler skall åklagare, om ej annat stadgas, tala å brott som hör under allmänt åtal. Från denna s. k. allmänna åtalsplikt gives undantag dels i *rättegångsbalken*, dels i särskilda lagar. Sålunda lämnar *rättegångsbalken* åklagare befogenhet att underlåta åtal bl. a. i de fall då det är uppenbart att i händelse av lagföring annan påföljd än böter icke skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt. I förevarande sammanhang är emellertid av speciellt intresse de åtalsregler som upptages i lagen *med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, vilken lag skall träda i kraft samtidigt med brottsbalken. Beträffande den som vid tiden för brottet ej fyllt 18 år kan åklagare enligt denna lag, utöver vad som följer av *rättegångsbalkens* bestämmelser, besluta att ej tala å brottet, om den underårige ställes under övervakning jämlikt 26 § barnavårdslagen, omhändertages för samhällsvård enligt 29 § samma lag eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning

samt det med skäl kan antagas att härigenom vidtages vad som är lämpligast för hans tillrättaförande. Vidare kan åklagare enligt ifrågavarande lag underlåta åtala om brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. För de nu berörda fallen gäller dock att åtal skall väckas, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt. Föreligger skälig anledning att ej åtala, skall åklagaren före beslutet i åtalsfrågan från vederbörande barnavårdsnämnd inhämta yttrande, huruvida nämnden vidtagit eller avser att vidtaga åtgärder beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara lämpligast för hans tillrättaförande. Om åklagaren begär det eller nämnden anser det erforderligt, skall yttrandet även innehålla redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt. Är brottet ringa, kan åklagaren fatta beslut i ärendet utan barnavårdsnämndens hörande. Nu berörda åtalsfrågor skall enligt lagen handläggas skyndsamt. Om beslut att ej åtala förutsätter åtgärd av barnavårdsnämnd, skall vederbörande nämnd underrättas om beslutet.

I fråga om häktning gäller enligt nyss nämnda lag den ytterligare inskränkning i förhållande till rättegångsbalkens regler om häktning av underårig, att den som är under ardeton år ej må häktas med mindre synnerliga skäl är därtill.

För det fall att åtal väckes mot underårig gäller, utöver rättegångsbalkens stadganden, enligt nyss nämnda lag vissa särskilda regler för handläggningen av sådant mål. Om å brottet kan följa svårare straff än böter, skall såvitt möjligt handläggningen utsättas i sådan ordning att målet ej tilldrager sig uppmärksamhet. Vidare lämnar lagen möjlighet att i större utsträckning än vad eljest är tillåtet hålla förhandling inom stängda dörrar. Mål mot underårig skall handläggas skyndsamt. Är den tilltalade under 18 år och misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år, skall med något undantag de för häktad gällande tidsfristerna iakttagas. Vidare skall i mål mot underårig under vissa förutsättningar vårdnadshavare och personundersökare höras. Särskilda bestämmelser om offentlig försvarare gäller även. Beträffande underrätts sammansättning stadgas att, om det förekommer anledning att döma underårig till annan påföljd än böter, företrädesvis nämndemän med insikt och erfarenheter beträffande vård och fostran av ungdom bör anlitas för tjänstgöring.

Slutligen må i förevarande sammanhang nämnas att genom den ovan berörda lagen angående unga lagöverträdare också öppnas möjlighet att medelst särskilt domstolsförfarande utröna, huruvida någon begått brottslig gärning, innan han fyllt femton år. Föreligger misstanke därom kan nämligen åklagare, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt, efter framställning av barnavårdsnämnd eller länsstyrelse, hos domstol begära prövning, huruvida den misstänkte begått gärningen. För sådan bevistalan skall vad som gäller om allmänt åtal för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än

ett år, äga motsvarande tillämpning. Häktning, anhållande eller reseförbud kan emellertid ej förekomma. Den misstänktes kostnader för försvarare, bevisning m. m. skall alltid stanna å statsverket.

I *brottsbalken* återfinnes en rad särregler beträffande underåriga lagöverträdare. Särskilda bestämmelser eller undantag från eljest tillämpliga regler gäller sålunda beträffande personer, som fyllt 15 år men ej 18, 21 eller 23 år. I detta sammanhang må emellertid allenast den särskilda påföljd som innefattar överlämnande till vård enligt barnavårdslagen beröras.

Därest den som begått brottslig gärning kan bli föremål för vård enligt barnavårdslagen, äger rätten enligt *brottsbalken* överlämna åt vederbörande barnavårdsnämnd att föranstalta om erforderlig vård. Innan förordnande därom meddelas skall nämnden höras. Domstolen är emellertid icke bunden av nämndens ståndpunkt i frågan utan har att självständigt taga ställning därtill. Å andra sidan ankommer det icke på domstolen utan på barnavårdsnämnden ensam att taga ståndpunkt i frågan, vilka åtgärder som i förekommande fall skall vidtagas enligt barnavårdslagen. I samband med överlämnande kan domstolen döma till böter, och detta kan ske oberoende av om böter är stadgat för det aktuella brottet eller ej. Som allmän förutsättning för ådömande av böter gäller emellertid, att det skall vara påkallat för den dömdes tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad. Skulle, sedan förordnande om överlämnande till vård enligt barnavårdslagen meddelats, vid vederbörlig prövning visa sig att lagliga förutsättningar för sådan vård ej föreligger, kan emellertid domstolen efter ansökan av åklagaren ånyo upptaga målet och undanröja förordnandet samt döma till annan påföljd.

Vad därefter angår förutsättningarna och formerna för barnavårdsnämnds ingripande mot missanpassade barn och ungdomar gäller enligt *barnavårdslagen*, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1961, bl. a. följande.

Barnavårdsnämnd skall ingripa, om någon, som inte fyllt 21 år, på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotika eller av annan därmed jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från nämndens sida (25 § b). Beträffande den som gjort sig skyldig till brottslig gärning får emellertid ingripande ej ske efter det han fyllt 18 år, såvida inte hans livsföring i övrigt utgör tillräcklig anledning till det eller sådant ingripande med hänsyn till pågående behandling enligt barnavårdslagen eller av annan särskild anledning måste anses lämpligast för hans tillrättaförande. De ingripanden som sålunda kan komma i fråga kan antingen vara av förebyggande natur eller innefatta omhändertagande för samhällsvård. De förebyggande åtgärderna kan vara råd och stöd, förmaning och varning, föreskrifter rörande den underåriges levnadsförhållanden samt övervakning. Om sådana åtgärder bedömes gagnlösa eller ej medför rättelse skall den underåriga omhändertagas för samhällsvård (29 §). Under vissa förutsättningar kan underårig också omhändertagas för utredning huruvida

ingripande jämlikt 25 § bör komma till stånd. Sådant beslut går genast i verkställighet, men förfaller om den underårige häktas. Den som omhändertagits för samhällsvård skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i anstalt. Har omhändertagandet skett av anledning som avses i 25 § b kan vederbörande intagas i ungdomsvårdsskola. Här om har vederbörande nämnd att göra ansökan hos socialstyrelsen, på vilken det ankommer att besluta om inskrivning.

Samhällsvården skall av barnavårdsnämnden förklaras avslutad så snart ändamålet med vården får anses uppnått. Samhällsvården skall senast upphöra, då den omhändertagne fyller 18 år eller, om han omhändertagits med stöd av 29 § efter det han fyllt 15 år, senast tre år efter omhändertagandet. Någon regel av innebörd att omhändertagandet skall förfalla, om den omhändertagne börjar undergå frihetsstraff, finns ej i den nu gällande barnavårdslagen. Det ankommer därför på barnavårdsnämnden att från fall till fall bedöma om samhällsvården i ett sådant läge skall bestå.

Beträffande elev vid ungdomsvårdsskola upphör samhällsvården i regel i och med att vederbörande utskrivs från skolan. Utskrivning skall ske senast när eleven fyller 21 år eller, om han omhändertagits för samhällsvård efter det han fyllt 18 år, senast efter tre år. Vidare skall utskrivning ske bl. a. i de fall då elev enligt lagakraftvunnen dom intagits å fångvårdsanstalt. Genom särskilt beslut i samband med utskrivningen kan dock förordnas att samhällsvården skall bestå efter utskrivningen, således även under pågående straffverkställighet.

Förfarandet hos barnavårdsnämnd är ej offentligt. Är juridisk sakkunskap ej representerad inom nämnden, bör vid behov därav anlitas biträde av lagfaren person. Därest åtgärd från nämndens sida kan antagas vara påkallad, skall erforderlig utredning inledas utan dröjsmål och genomföras så skyndsamt som möjligt och på sådant sätt att obehag, olägenhet eller kostnad icke i onödan vållas vederbörande. Envar som ärendet rör eller som kan antagas kunna lämna upplysningar av betydelse må höras under utredningen. För att få till stånd inställelse må nämnden föreskriva vite samt under vissa förutsättningar förordna om hämtning. Nämnden äger vidare om det erfordras för utredningen inhämta yttrande från läkare eller annan sakkunzig. Då fråga är om ingripande med stöd av 25 § b skall i regel läkarintyg angående den underårige anskaffas. Vidare må här nämnas att utredning som föregår nämndens ingripande bör omfatta hembesök; under vissa förutsättningar äger nämnden påkalla polishandreckning för att vinna tillträde till hemmet. Innan nämnden avgör ärende, skall den som saken angår underrättas om vad som förekommit vid utredningen och i regel beredas tillfälle att yttra sig däröver. Han kan även påkalla förhör med sig själv inför nämnden och jämväl i övrigt begära kompletterande utredning i ärendet. Han äger anlita biträde. Är den ärendet rör under 18 år, bör hans föräldrar vara närvarande när han höres, om det kan ske utan men för utredningen.

Nämndens beslut skall, i den mån så icke befinnes obehövt, innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, och beslutet skall, om talan mot detsamma kan fullföljas, skyndsamt skriftligen delgivas den det rör. Beslut om omhändertagande för samhällsvård skall ofördröjligen delgivas den det rör, om han fyllt 15 år, samt hans föräldrar. Lämnas inte samtycke till verkställighet av dem som skall delgivas beslutet, skall detsamma underställas länsstyrelsens prövning.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Förslag om inrättande av speciella organ för handläggning av frågor rörande unga lagöverträdare har under de senaste åren vid ett par tillfällen motionsvis framförts i riksdagen. Dessa förslag har närmast tagit sikte på inrättande av särskilda ungdomsdomstolar.

I samband med proposition nr 10 till 1960 års riksdag med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslagen) behandlades dels likalydande motioner, I: 6 och II: 9, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära tillsättande av en utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt organ (ungdomsdomstolar, socialdomstolar)», dels likalydande motioner, I: 15 och II: 23, med yrkande »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning beträffande frågan om att anförtro i vart fall vissa tvångsingripanden mot unga lagöverträdare åt särskilda ungdomsdomstolar». Beträffande det närmare innehållet i motionerna må här hänvisas till dessa samt till redogörelse i andra lagutskottets utlåtande nr 5 år 1960 (s. 56 ff.).

I nämnda, av riksdagen godkända utlåtande anförde *andra lagutskottet* i anledning av motionerna bl. a. följande.

I motionerna I: 6 och II: 9 samt motionerna I: 15 och II: 23 har framförts krav på utredning om inrättande av ungdomsdomstolar. Tanken på sådana domstolar har sin grund bl. a. i uppfattningen, att frågor om tvångsingripanden mot ungdom av rättssäkerhetsskäl borde avgöras under medverkan av juridisk sakkunskap och lämpligen i ett annat organ än barnavårdsnämnden, vilken i så fall skulle kunna förlägga tyngdpunkten i sin verksamhet till vård-, stöd- och hjälpåtgärder av olika slag. En ungdomsdomstol skulle enligt motionärerna också ha det företrädet framför barnavårdsnämnden när det gällde att komma till rätta med kriminalitet bland de unga, att den skulle kunna tillämpa reaktionsformer lämpade för ungdomar som begått brott men inte är i behov av egentlig vård. Såsom sådana reaktionsformer har i motionerna I: 6 och II: 9 nämnts böter och skadestånd. I en vid motionerna I: 15 och II: 23 fogad promemoria, till vilken motionärerna hänvisat, har dessutom nämnts »korttidsarrest» och disciplinära ålägganden av olika slag. Vidare har motionärerna menat, att man med ungdomsdomstolar skulle undvika nackdelarna med det nuvarande »dualistiska»

systemet, som enligt motionärerna inrymmer risker för kompetenskonflikter mellan domstolarna och barnavårdsnämnderna.

I det föregående avsnittet, om förfarandet hos barnavårdsnämnd, har utskottet uttalat uppfattningen, att det föreslagna förfarandet, bl. a. med hänsyn till att nämnderna i allmänhet inte torde behöva pröva skuldfrågor, är godtagbart. De brister som kan sägas vidlåda förfarandet bör för övrigt kunna avhjälpas genom den väntade lagstiftningen om administrativa frihetsberövanden och om det allmänna påföljdssystemet. Enligt utskottets mening kan därför rättssäkerhetskraven inte åberopas som stöd för införande av ungdomsdomstolar.

Beträffande uttalanden av motionärerna, att en ungdomsdomstol skulle kunna tillämpa vissa slag av påföljder lämpade för ungdomar som begått brott men inte var i behov av egentlig vård, framhöll utskottet, att lagstiftningen inte uppställde några hinder mot att sådana ungdomar åtalas och hänvisade därutinnan till gällande särskilda föreskrifter om rättegången i mål rörande brott av underåriga, intagna i lagen den 20 december 1946. Utskottet redogjorde i detta sammanhang också för innehållet i lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga och anförde därefter:

Önskemålen om effektivare ingripanden mot sådana ungdomar som inte är i behov av egentlig vård torde således kunna tillgodoses lika väl inom nuvarande domstolssystem som inom ett system med ungdomsdomstolar. Inte heller dessa önskemål kan därför enligt utskottets mening åberopas till stöd för införande av ungdomsdomstolar. Härmed är dock icke sagt, att det inte kan vara lämpligt att införa ytterligare specialbestämmelser för rättegången i mål angående brott av underåriga.

Motionärerna syftar emellertid också till att vissa rena barnavårdsuppgifter skulle föras över till ungdomsdomstolar. Härvid torde man ha åsyftat i första hand sådana åtgärder som vidtages med anledning av den underåriges eget beteende, alltså i fall som avses i 25 § b) förslaget till barnavårdslag. Utskottet vill inte förneka, att man härigenom skulle kunna undvika vissa kompetenskonflikter mellan domstolarna och barnavårdsmyndigheterna vid behandlingen av lagöverträdare. Emellertid ifrågasätter utskottet, om en ungdomsdomstol skulle kunna anses bättre kvalificerad än ett barnavårdsorgan att avgöra frågor om behov av sådana tillrättaförande åtgärder som avhandlas i barnavårdslagen. Det är att märka, att ungdomsdomstolens prövning inte skulle inskränkas till fall då den underåriga förövat brottslig gärning utan också skulle gälla fall, då det är fråga om huruvida den underåriga av andra anledningar, såsom sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig och missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel, är i behov av sådana åtgärder. Det kan för övrigt antagas, att ett system med ungdomsdomstolar skulle ge upphov till nya kompetenskonflikter, dels mellan allmän domstol och ungdomsdomstol, dels mellan ungdomsdomstol och barnavårdsnämnd.

Enligt utskottets mening kan det däremot knappast uteslutas, att det från vissa synpunkter skulle vara till fördel för barnavårdsnämnderna, om de delvis befriades från att besluta om tvångsingripande mot ungdomar. Det kan dock här knappast bli fråga om andra ingripanden än omhändertaganden; även motionärerna tycks utgå från att barnavårdsnämnderna skall behålla befattningen med de förebyggande åtgärderna. Det kan emellertid

ifrågasättas, om man ens i detta avseende skulle vinna något väsentligt genom att inrätta ungdomsdomstolar; de ovan anförda skälen talar enligt utskottets mening snarast för att befattningen med tvångsomhändertaganden, om än barnavårdsnämnderna befriades därifrån, även därefter borde åligga ett barnavårdsorgan.

Under hänvisning till det anförda hemställde utskottet, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Sex av utskottets ledamöter reserverade sig för hemställan, att riksdagen i anledning av motionerna ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning efter i reservationen angivna riktlinjer angående inrättande av ungdomsdomstolar (närmare härom se utlåtandet, s. 145—147).

Vid 1961 års riksdag yrkades i de likalydande motionerna I: 157 och II: 185 om utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt inrättade ungdomsdomstolar. Motionerna blev föremål för ingående remissbehandling. Första lagutskottet, som behandlade ifrågavarande motioner, anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 37):

— — — Motionärernas önskemål om utredning torde främst ha sin grund i uppfattningen att lämpligt sammansatta ungdomsdomstolar skulle bättre än barnavårdsnämnderna kunna tillgodose det krav på en från rättssäkerhets-synpunkt tillfredsställande prövning som särskilt framträder, då fråga är om åtgärder av mera ingripande natur.

Rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkter övervägdes ingående i samband med tillkomsten av den nya barnavårdslagen. Härvid avböjde 1960 års riksdag motionsvis framförda förslag om utredning rörande inrättande av ungdomsdomstolar. Den nya lagen har varit i kraft blott några månader och det är ännu ej möjligt att bedöma hur de nya bestämmelserna rörande barnavårdsnämnderna och deras verksamhet tjänar sitt syfte i praktiken. Sedan barnavårdslagen antogs har utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagt förslag till åtgärder, avsedda bl. a. att förstärka rättssäkerheten vid vissa ingripanden med stöd av denna lag. Förslaget är för närvarande beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till pågående arbete på en omgestaltning av det straffrättsliga påföljdssystemet synes det vanskligt att nu bedöma, vilka krav som i framtiden kommer att ställas på barnavårdsnämndernas verksamhet i vad gäller bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Under dessa omständigheter anser utskottet ej lämpligt att frågan om en sådan ingripande reform på barnavårdens område som motionärerna föreslagit nu upptages till närmare övervägande.

I reservation av sju ledamöter av utskottet hemställdes, att riksdagen i anledning av motionerna ville begära utredning av frågan om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar.

Frågan om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar har även eljest behandlats i lagstiftningssammanhang. Härom må hänvisas till processlagberedningens förslag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 10, s. 11—12, 298—299) samt till ett av utredningen om administrativa fri-

hetsberövanden framlagt betänkande med förslag till lag om socialdomstol (SOU 1960: 19, s. 117—118, 237). I dessa sammanhang har tanken på inrättande av ungdomsdomstolar avböjts.

Jämväl i *det till lagrådet år 1960 remitterade förslaget till brottsbalk* avvisades tanken på särskilda ungdomsdomstolar. *Föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, hänvisade därvid till 1960 års riksdags ståndpunktstagande i frågan samt uttalade, att det ej heller enligt hans mening fanns behov av en så genomgripande organisatorisk omläggning som ett antagande av ungdomsdomstolar skulle innebära. I fråga om kompetensfördelningen mellan domstol och barnavårdsnämnd anförde föredragande departementschefen bl. a. följande.

När åtal har väckts mot lagöverträdare i åldern 15—17 år och reaktionsformen alltså skall bestämmas av domstol, skall liksom i andra fall valet av påföljd ske med ledning av de allmänna principer, som har angivits i 1 kap. 7 § av det nu föreliggande departementsförslaget. I många fall torde därvid den unge böra överlämnas till vård enligt barnavårdslagen. Om så sker, ankommer det icke på domstolen utan på barnavårdens organ — i allmänhet vederbörande barnavårdsnämnd — att besluta vilka åtgärder som skall vidtagas. I detta avseende överensstämmer departementsförslaget med strafflagberedningens förslag, som i denna del har vunnit anslutning från flertalet remissmyndigheter. För att domstolen skall kunna bedöma lämpligheten av att i det enskilda fallet föranstalta om barnavård, är det emellertid nödvändigt, att barnavårdsnämnden i det yttrande, som nämnden har att avge till domstolen, upplyser om vilka åtgärder nämnden har vidtagit eller avser att vidtaga mot den unge.

Olika uppfattning om lämpligheten av vidtagna eller ifrågasatta åtgärder kan givetvis stundom komma att föreligga hos domstolen och barnavårdsnämnden. I detta hänseende lär under gällande ordning vissa friktioner ha förekommit mellan de judiciella organen och barnavårdsmyndigheterna. Under remissbehandlingen av strafflagberedningens slutbetänkande har också framförts önskemål om en klarare gränsdragning, än beredningens förslag innebär, mellan kriminalvård och barnavård. Några svårigheter beträffande denna gränsdragning synes emellertid ej behöva uppkomma. Om en domstol, när den skall besluta påföljd för en ung lagöverträdare, anser att av barnavårdsnämnden ifrågasatta åtgärder icke är lämpliga eller finner att nämnden icke enligt barnavårdslagen äger vidtaga erforderliga åtgärder, har domstolen möjlighet att välja annan reaktionsform än överlämnande till vård enligt barnavårdslagen. I de fall åter, då domstolen beslutar sådant överlämnande, måste den kunna utgå från att vården — om icke väsentligt ändrade förutsättningar inträder — ges i huvudsak den utformning, som barnavårdsnämnden har angivit i sitt yttrande till domstolen.

Det är framför allt i sistnämnda hänseende, som kritik har riktats mot nu gällande ordning. Denna kritik har föranletts av fall, där domstol överlämnat åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för omhändertagande för skydds-
uppfostran, men det sedermera har visat sig att lagliga förutsättningar härför ej funnits. Resultatet kan i ett sådant fall bli, att lagöverträdaren går helt fri från påföljd för sin brottslighet. Såsom justitieombudsmannen uttalat i sin tidigare omnämnda framställning måste det emellertid åligga domstolen att, innan den överlämnar åt barnavårdens organ att vidtaga åt-

gärder mot en ung lagöverträdare, själv bedöma huruvida ingripande kan ske enligt barnavårdslagstiftningen. Med den vida ram, inom vilken åtgärder enligt den nya barnavårdslagen skall kunna tillgripas mot dem som är under 18 år, torde några svårigheter härvidlag knappast behöva uppkomma. I tveksamma fall kan dock domstolen vid sitt bedömande tänkas komma till ett annat resultat än barnavårdsmyndigheterna, i sista hand regeringsrätten, vid en senare prövning av fallet. För att förebygga att i sådana lägen samhällsreaktionen helt uteblir eller får ett väsentligt annat innehåll än domstolen har förutsatt, när den överlämnat lagöverträdaren till vård enligt barnavårdslagen, synes möjlighet böra öppnas att på nytt hänskjuta påföljdsfrågan till domstol. En bestämmelse härom har upptagits i 38 kap. av departementsförslaget.

I den nya barnavårdslagen anges bl. a. brottslig gärning såsom grund för ingripande enligt lagen, under förutsättning att vederbörande på grund av brottet eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida. Detta innebär, att barnavårdsnämnd så snart den fått kännedom om att en ung person har begått brott, som ej är av blott ringa beskaffenhet, bör undersöka, huruvida åtgärder enligt barnavårdslagen bör och kan vidtagas mot den unge. Det är därvid, såsom uttalats av strafflagberedningen och under förarbetena till barnavårdslagen, angeläget att barnavårdsnämnden handlar snabbt och icke avvaktar utgången av de judiciella myndigheternas prövning i andra fall än då det är nödvändigt för att vinna klarhet, huruvida den unge har begått brottet. Justitiekanslersämbetet har framhållit, att med denna ordning kompetenskonflikter kan uppkomma genom att domstol och barnavårdsnämnd beslutar åtgärder, som ej går att förena med varandra. Erfarenheterna av gällande lagstiftning, som också kan ge upphov till sådana konflikter, ger dock ej anledning befara att i detta avseende skall uppkomma några svårigheter, som bör föranleda lagstiftningsåtgärder. Såsom justitiekanslersämbetet uttalat bör barnavårdsnämnd, sedan domstol beslutat annan påföljd än vård enligt barnavårdslagen, icke utan att ytterligare omständigheter utöver brottsligheten har tillkommit vidtaga åtgärder, som står i strid med eller går utöver vad domstolen beslutat.

Vid anmälan av lagrådets utlåtande över det år 1960 remitterade förslaget till brottsbalk anförde departementschefen ytterligare beträffande nyss berörda spörsmål:

Den utformning, som påföljdssystemet för unga lagöverträdare har erhållit i brottsbalksförslaget, innebär att i de fall, då åtal väckes, domstolen har att bestämma den påföljd, som skall tillämpas mot den unge. Samtidigt kan emellertid barnavårdsnämnd vara behörig och skyldig att pröva vad som enligt barnavårdslagens regler skall vidtagas på grund den unges beteende. I allmänhet torde barnavårdsnämndens prövning komma att ske innan domstolen har tagit ställning till påföljdsfrågan. Denna ordning förutsätter tydligen, liksom den nuvarande, ett förtroendefullt samarbete mellan domstolar och barnavårdsnämnder. Jag har — med kännedom om domstolarnas stora omsorgsfullhet, när det gäller behandlingen av unga brottslingar, och barnavårdsnämndernas ökade resurser — förutsatt, att de problem, som kan uppkomma härigenom, skall kunna lösas utan alltför stora svårigheter, och lagrådet har förklarat sig dela denna uppfattning. Utrymmet för tillämpning av andra påföljder beträffande de yngsta lagöverträdarna än

överlämnande till vård enligt barnavårdslagen är visserligen begränsat, när det gäller behandlingsåtgärder i frihet eller i anstalt. Ett val av påföljd från domstolens sida måste likväl ske. Då överlämnande till vård enligt barnavårdslagen innebär, att den unge lagöverträdaren kan bli föremål för åtgärder av mycket skiftande slag — däribland övervakning och omhändertagande för samhällsvård med placering i enskilt hem eller i ungdomsvårdsskola — är det angeläget, att domstolen till ledning för sitt val får upplysning från barnavårdsnämnden om de åtgärder, som nämnden redan har vidtagit eller ämnar besluta. Jag vill emellertid understryka, att det icke är domstolens uppgift att taga ställning till frågan, vilken åtgärd som skall vidtagas enligt barnavårdslagen. Skulle delade meningar härom uppkomma mellan domstolen och barnavårdsnämnden och denna meningsskiljaktighet icke kunna överbryggas, kan domstolen icke påtvinga barnavårdsnämnden sin uppfattning. Beslutar domstolen annan påföljd än överlämnande till vård enligt barnavårdslagen, betyder det icke heller, att barnavårdsnämnden är förhindrad att med stöd av barnavårdslagen vidtaga de åtgärder, som nämnden finner påkallade mot den unge. Vad jag i denna fråga har anfört vid lagrådsremissen innebär ej mera, än att barnavårdsnämnden icke med brottsligheten såsom huvudsaklig grund bör vidtaga åtgärder, som står i strid med vad domstolen har beslutat. Om andra omständigheter talar för ett ingripande från barnavårdsnämndens sida, utgör domstolens beslut i princip icke något hinder häremot. Har å andra sidan domstolen förordnat om överlämnande till vård enligt barnavårdslagen, måste givetvis barnavårdsnämnden vara verksam för att sådana åtgärder vidtages, som nämnden har uttalat sig för i sitt yttrande till domstolen. Det åligger emellertid nämnden att uppmärksamma, om den unges förhållanden ändras, och att med ledning därav besluta den ändring av vården, som finnes påkallad. Förslaget medger icke att förnyad prövning av påföljdsfrågan sker inför domstol annat än i det speciella fallet, att i lag angivna förutsättningar för den avsedda vården finnes icke vara för handen. I sådant fall torde delade meningar i vårdfrågan icke ha förelegat mellan domstolen och barnavårdsnämnden, när målet först avgjordes.

I proposition nr 10 till *innevarande års riksdag*, innefattande, utom annat, förslag till ovan berörda lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, har *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, i avslutning till det sålunda framlagda lagförslaget ånyo upptagit spørsmålet om risken för eventuella kompetenskonflikter mellan de judiciella och de barnavårdande myndigheterna samt därvid anfört:

I de skrivelser som inledningsvis berörts har uttalats farhågor för att kompetenskonflikter kan uppkomma genom att åklagaren har att pröva om barnavårdsorganens åtgärder utgör lämplig påföljd för brottet. Jag vill härtill anföra, att barnavårdsnämnden vid bedömande av vilka åtgärder nämnden skall vidtaga har att utgå från barnavårdslagens bestämmelser, och även om givetvis ett utbyte av åsikter mellan nämnden och åklagaren bör ske skall nämndens ställningstagande icke dikteras av åklagaren. Om åklagaren vid sin bedömning — som skall ske mot bakgrunden av brottsbalkens påföljdssystem — känner sig tveksam huruvida icke annan påföljd än vård enligt barnavårdslagen bör väljas, torde icke barnavårdsnämnden härigenom böra känna sig försatt i en situation som tvingar nämnden att

tillgripa åtgärder som den icke i och för sig anser motiverade. Följden av åklagarens tvekan blir ju omedelbart endast att frågan om påföljden hänskjutes till domstols avgörande. Det bör emellertid framhållas, att den nya barnavårdslagen kräver att barnavårdsnämnderna verkligen ingriper med tillrättaförande åtgärder mot den som begått brottslig gärning, när sådana är påkallade.

Brottsbalkens påföljdssystem innebär, som redan nämnts, att domstolens prövning ofta kommer att leda till beslut om överlämnande till vård enligt barnavårdslagen. Under förarbetena till brottsbalken har övervägts, vilka synpunkter som skall ligga till grund för domstolens avgörande och vilka upplysningar om barnavårdsorganens åtgärder som domstolen behöver för sitt ställningstagande, och ramen för domstolens val av påföljd har genom balken slagits fast. Att åklagaren genom åtal har möjlighet att hänskjuta påföljdsfrågan till domstolens avgörande synes i detta läge icke i och för sig vara anledning till att risken för kompetenskonflikter mellan de socialvårdande och de judiciella organen ökar. Utformningen av brottsbalkens påföljdssystem torde snarare vara ägnad att minska denna risk genom att domstolarna i så stor utsträckning får möjlighet att helt överlämna åt barnavårdsnämnden att besluta om samhällsätgärdernas innebörd. Jag vill i detta sammanhang också framhålla, att de skiftningar som förekommit i åklagarmyndigheters, barnavårdsorgans och domstolars praxis icke får tilläggas alltför stor betydelse. Under arbetet med brottsbalken har jag givit uttryck åt uppfattningen, att de problem som kan uppkomma skall kunna lösas utan alltför stora svårigheter (prop. 1962: 10 del C s. 594). Det är fortfarande min övertygelse, att förutsättningar för ett fruktbarande samarbete mellan de skilda organen föreligger. Med hänsyn till den utveckling mot större och bättre rustade lokala enheter, som äger rum både inom domstolsväsendet och på det kommunala området, torde situationen i dag närmast vara mera gynnsam än då förslaget till brottsbalk lades fram.

I sitt utlåtande i anledning av nyssnämnda proposition till årets riksdag och i anslutning därtill väckta motioner underströk *första lagutskottet* vikten av samarbete mellan de judiciella och de barnavårdande myndigheterna samt uttalade, att det torde finnas anledning räkna med att samråd mellan berörda myndigheter skulle kunna motverka uppkomsten av konflikter och leda till ett fruktbarande samarbete.

Remissyttranden

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från *justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Stockholms rådhusrätt* och *statsåklagaren i Stockholm*. Härjämte har tillfälle att avgiva yttrande över motionerna beretts *Sveriges advokatsamfund, Svenska socialvårdsförbundet, Stockholms stads barnavårdsnämnd, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare* och *Målsmännens riksförbund*. Riksåklagarämbetet har vid sitt remissvar fogat till ämbetet

inkomna yttranden i ärendet från *statsåklagarna i Göteborg och Malmö* samt *Föreningen Sveriges landsfogdar* och *Föreningen Sveriges landsfiskaler*. Jämväl från *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* har yttrande inkommit till utskottet. Länsstyrelsen i Göteborg har till sitt remissvar fogat yttrande från *barnavårdsnämnden i Göteborg*, vilken i sin tur hänvisat till ett av barnavårdsdirektören i staden avgivet yttrande. Statsåklagaren i Stockholm har bifogat ett av *ungdomsåklagaren i Stockholm* avgivet yttrande. Stockholms stads barnavårdsnämnd har som sitt yttrande åberopat ett av barnavårdsdirektören i staden avgivet tjänsteutlåtande. Nämnden har tillika överlämnat protokollsutdrag, utvisande ärendets behandling inom nämnden.

Den av motionärerna påyrkade utredningen tillstyrkes av *fyra ledamöter av Stockholms stads barnavårdsnämnd* i reservation till nämndens beslut i anledning av remissen samt av *Målsmännens riksförbund*. Likaså tillstyrks utredning av *statsåklagaren i Malmö* och *ungdomsåklagaren i Stockholm*, medan *statsåklagaren i Göteborg*, som ställer sig positiv till inrättande av ungdomsdomstolar men i övrigt är kritisk mot de i motionerna framförda förslagen, avstyrker bifall till motionerna i vad de avser annat än tillsättande av en utredning om inrättande av ungdomsdomstolar. *Stadsfiskalsföreningen* säger sig icke vilja avstyrka den föreslagna utredningen. Uttalande av enahanda innebörd göres av *stadsdomarföreningen*. *Socialvårdsförbundet* slutligen förordar en förutsättningslös utredning om påföljds- och behandlingssystemet beträffande unga lagöverträdare.

De övriga remissorganen avstyrker den påyrkade utredningen eller ställer sig avvaktande i väntan på att erfarenheter av den nyligen genomförda lagstiftningen på förevarande område skall vinnas.

Justitiekanslersämbetet, som inledningsvis erinrar om att ämbetet yttrat sig över 1961 års motioner, anför:

Sedan frågan senast behandlades i riksdagen, har den nya brottsbalken antagits. Genom brottsbalken och följdförfattningar till denna har samhälls-ingripandena mot unga lagöverträdare i viss mån reformerats såväl med avseende å deras innehåll som beträffande handläggningsformerna. Visserligen kommer det vid handläggningen alltjämt att föreligga en viss dualism mellan judiciella och socialvårdande myndigheter, men de nya reglerna torde vara ägnade att minska risken för kompetenskonflikter dem emellan. Det förefaller ämbetet naturligt att man nu avvaktar verkningarna av de reformer, som sålunda beslutats och som inom kort träder i kraft, innan man beslutar sig för en utredning av det slag som avses i motionerna. Självfallet är det angeläget att de myndigheter, som närmast har ansvaret för samhällets åtgärder mot ungdomskriminaliteten, uppmärksam följer utvecklingen på området och, om lagändringar anses påkallade eller särskilda utredningar önskvärda, gör framställningar därom.

Tilläggas må att den av motionärerna åsyftade utredningen har, såsom framhålles i motionerna, samband med frågan om domstolsorganisationen i stort och att denna fråga för närvarande är under utredning genom en särskild kommitté, domstolskommittén (I Ju 35 i årets riksdagsberättelse).

Riksåklagarämbetet framhåller inledningsvis att, ehuru termen ungdomsdomstol ej kommer till användning i förevarande motioner, det uppenbarligen är tanken på att anordna ungdomsdomstolar som ånyo aktualiserats. Ämbetet återgiver därefter sitt år 1961 avgivna yttrande över de då väckta motionerna. I detta yttrande avstyrkte ämbetet inrättandet av ungdomsdomstolar och hänvisade därvid till att i samband med genomförandet av den nya barnavårdslagen och förslaget till brottsbalk vidtagits och övervägdes vissa förbättringar på ifrågavarande område. Resultatet därav borde avvaktas, innan någon mera genomgripande organisatorisk omdaning ånyo övervägdes. Ämbetet framhåller nu, att vad ämbetet sålunda anfört alltjämt äger sin giltighet. Sedan utlåtandet avgavs har, erinrar ämbetet, tillkommit att statsmakterna i samband med antagandet av brottsbalken intagit en avvisande hållning till införandet av ungdomsdomstolar, vilket synes utgöra ett ytterligare skäl mot att nu tillsätta en utredning med det av motionärerna angivna syftet. Ämbetet anmärker också, att olägenheterna med den nuvarande ordning icke bör överdrivas. Ämbetet påpekar, att det för sin del på olika sätt sökt bidra till ökad förståelse mellan åklagarna och de socialvårdande myndigheterna. Sålunda anordnade ämbetet i februari 1964 en konferens angående åtalseftergiftspolitiken med deltagande av representanter för socialstyrelsen samt åklagarna och barnavårdsnämnderna i rikets tretton största städer. Vid nämnda konferens bekräftades, framhåller ämbetet, att det på det lokala planet som regel råder ett mycket gott samarbete mellan åklagarna och barnavårdsmyndigheterna.

Statsåklagaren i Stockholm, som år 1961 utlätit sig beträffande ovan nämnda motioner rörande inrättande av ungdomsdomstolar, anför i sitt nu avgivna yttrande:

De synpunkter, som framförts i yttrandet, synes mig alltjämt värda beaktande. Det torde sålunda icke kunna bestridas, att den alltjämt rådande dualismen mellan de rättsvårdande och socialvårdande organen vid handläggningen rörande kriminell ungdom är förenad med vissa olägenheter och att fördelar skulle kunna uppnås genom tillskapande av en gemensam handläggningsform härvidlag. Av de alternativa förslag som i detta avseende framförts i motionerna, synes mig förslaget om inrättande av en ungdomsdomstol vara att förorda. En viss begränsning av ungdomsdomstolarnas verksamhet i förhållande till vad som föreslagits i motionerna synes emellertid böra ske. Bland annat med hänsyn därtill att — — — risken för kompetenskonflikter är betydligt mindre i fråga om ungdomar över 18 år, synes det knappast påkallat att överföra handläggningen av ärenden rörande sådan ungdom till ungdomsdomstolen.

Även om sålunda inrättande av ungdomsdomstolar skulle vara ägnat att innebära vissa fördelar ur de synpunkter, varom här är fråga, kan det dock uppenbarligen ifrågasättas, om skälen härför äro så starka, att de böra föranleda reformer i nuvarande läge, då statsmakterna helt nyligen i samband med tillkomsten av den nya barnavårdslagen och den nya brottsbalken haft detta spörsmål till bedömande och därvid icke funnit anledning att inrätta särskilda ungdomsdomstolar. I mitt yttrande av den 6 april 1961 har jag

närmare ingått på detta spörsmål och därvid funnit, att frågan om genomförandet av denna reform torde böra anstå, till dess resultatet av det då pågående reformarbetet inom ungdomsvården kunde överblickas. Såvitt jag kan bedöma är läget härvidlag i stort sett oförändrat. I vissa avseenden torde kunna sägas, att genomförandet av den nya brottsbalken är ägnat att minska riskerna för kompetenskonflikter mellan rättsvårdande och socialvårdande myndigheter. Bland annat har sålunda möjligheterna att ådöma ungdom i åldern under 18 år fängelse ytterligare inskränkts i brottsbalken. Jag kan därför fortfarande ej finna annat, än att det för närvarande icke finnes anledning att föranstalta om en utredning med det i motionerna angivna syftet.

I det till statsåklagarens utlåtande fogade yttrandet av *ungdomsåklagaren i Stockholm*, vilken likaledes yttrat sig över 1961 års motioner och därvid uttalat sig för inrättandet av ungdomsdomstolar, anföres:

Genom nya barnavårdslagen, som den 1 januari 1961 trädde i kraft, har ökade garantier tillskapats för förefintligheten av juridisk sakkunskap inom barnavårdsnämnderna. Dessutom har genom den nya lagen möjligheten till muntliga förhör inför nämnderna och den unge har fått rätt till anlitan- de av biträden. Genom att platsantalet på ungdomsvårdsskolorna ökats, har ett betydligt större antal av den kriminella ungdomen kunnat överlämnas till socialvården. Inrättandet vid ungdomsvårdsskolorna av slutna utrednings- hem har också medfört, att antalet häktningar av ungdomar i åldern 15—17 ar avsevärt minskats.

Trots de förbättringar, som alltså skett vid behandling av kriminell ungdom i åldern 15—17 år, uppstår ej så sällan kompetenskonflikter mellan barnavårdsnämnder och domstolar. Jag är därför fortfarande av den upp- fattningen, att inrättande av ungdomsdomstolar skulle innebära en betyd- lig vinst, när det gäller behandlingen av dessa ungdomar.

Enligt min mening torde det ej med den sammansättning av ungdoms- domstolar, som jag föreslagit, möta något hinder att inför denna domstol även pröva skadestandsfrågor.

Visserligen förekommer det fall, då barnavårdslagen är tillämplig även beträffande ungdomar i åldern 18—20 år, men då det i dessa fall endast i undantagsfall uppkommer kompetenskonflikter mellan barnavårdsnämnder och domstolar, synes det mig knappast påkallat, att till ungdomsdomstolar- nas kompetensområde även överföra ungdomar i denna åldersgrupp.

Statsåklagaren i Göteborg anför i sitt yttrande bl. a. följande.

— — — Om en motsättning ibland kan uppstå mellan barnavårdsnämnd och åklagare angående valet av lämpligaste åtgärd, kan detta icke beteck- nas som en brist, som borde föranleda till ändring av lagstiftningen. För- hållandet innefattar snarare en förtjänst. Inom samhället måste alltid en balans föreligga mellan olika intressen, så att det ena icke gör sig gällande till överdrift. Vad är då naturligare, än att de individualpreventiva syn- punkterna bevakas av de sociala myndigheterna och de allmänpreventiva övervägas av rättsväsendets representanter. Med de krav, som uppställts på åklagarna och deras utbildning, kan man icke heller frukta, att särskilt dessa skola göra sin mening gällande i oträngt mål.

Ur de synpunkter, motionärerna framhållit, nämligen för att förekomma kompetensvister mellan barnavårdsmyndigheterna och åklagarna, torde

en ändrad organisation alltså icke vara påkallad. Av andra skäl kunna förändringar möjligen tillstyrkas. Dock synes det icke erforderligt, att vid sidan av domstolarna inrätta ett nytt organ, som skulle handlägga ungdomskriminaliteten. Vad som kan dryftas är att utbygga domstolarna till ungdomsdomstolar vid handläggning av mål mot ungdomar. Åtminstone kan det framstå som aktuellt i orter, där en större ungdomskriminalitet förekommer, alltså i de större städerna och deras omgivningar. Nämnden, om man får använda detta ord, skulle alltså utses efter bestämda regler, som tillerkände domaren biträde av personer med beprövad insikt i socialvård och psykiatrisk vård. Andra omröstningsregler kunde jämväl övervägas. Att åtalsuppgifterna skulle fördelas mellan barnavårdsnämndens befattningshavare och åklagarna, måste bestämt avstyrkas. Med den utbildning och erfarenhet, som fordras av åklagarna, kan man lita på den objektivitet och förstå, att de äro bäst skickade att ur alla synpunkter handhava sina hit-tillsvarande uppgifter. Slutligen kunde det vara erforderligt att överväga, huruvida ytterligare bestämmelser erfordras för behandlingen av den ungdomskriminalitet, som förövas av personer, som redan fyllt 21 år.

På grund av det anförda får jag avstyrka bifall till motionen i vad den avser annat än tillsättande av en utredning om inrättande av ungdomsdomstolar.

Statsåklagaren i Malmö, som tillstyrker den påyrkade utredningen, anför:

Motionen avser att få till stånd en utredning med uppgift att framlägga förslag till en sådan ordning att samhällets åtgärder mot ungdomsbrottsligheten kan ske i enhetliga former. Den nuvarande ordningen, där detta ansvar åvilar flera olika samhällsorgan, har enligt motionen lett till dualism och kompetenskonflikter. Det är givetvis riktigt att i undantagsfall barnavårdsnämnden och åklagare, som i första hand har att pröva dessa ärenden, kan komma till olika resultat. Konfliktsituationen hänför sig som regel till det faktum, att åklagarna anser, att de åtgärder, som barnavårdsnämnderna äro beredda att vidtaga ej äro tillfyllest och därför besluta åtal. Motionärerna syfta till skapandet av ett nytt samhällsorgan, som skulle handlägga ärenden rörande kriminell ungdom. Barnavårdsnämnderna skulle sålunda skiljas från sin beslutanderätt i dessa fall och endast få tillfälle att inför detta nya organ framföra sina synpunkter. Jämväl åklagarna skulle beredas tillfälle härtill. Detta nya samhällsorgan, som väl närmast kan karaktäriseras som en ungdomsdomstol i egentlig bemärkelse, skulle taga befattning även med sådan kriminell ungdom, som uppnått sådan ålder, att ungdomsfängelse kan ifrågakomma. Det nya organet skulle få domstolsmässig kompetens med ett starkt inslag av lekmanerfarenhet. Det skulle tillföras befattningshavare med erfarenhet från det sociala vårdområdet samt mentalhygieniskt utbildade befattningshavare med erfarenhet från behandlingsverksamhet. Man måste ställa sig tveksam till möjligheterna att kunna tillgodose behovet av mentalhygieniskt utbildade befattningshavare. Möjligen kan man i storstäderna tillgodose detta behov, men på andra håll torde det oflast ställa sig ogörligt att kunna knyta personer med sådan utbildning till det nya organet. Motionärernas eget påpekande, att det t. o. m. i Stockholm visat sig svårt för barnavårdsnämnden att erhålla biträde av kompetent medicinskt utbildad personal är ägnat att väcka betänkligheter mot möjligheterna att överhuvud realisera förslaget.

I motionen diskuteras olika organisationsformer för det föreslagna organet. Av praktiska skäl synes motionärerna stanna för att anknyta till den

nuvarande domstolsorganisationen. Vid fullföljd av målen till överrätt skulle dock böra övervägas regler om särskild sammansättning av överrätterna i dessa mål.

Förslagets genomförande kommer att medföra komplikationer i de fall då två eller flera personer gemensamt gjort sig skyldiga till brott, därest en eller flera av dessa medbrottslingar ej är att bedöma som ungdomar. Man skulle då kunna tänka sig att samtliga fick svara inför det nya organet. Detta skulle beträffande de överåriga måhända vara mindre lämpligt, då samhällsreaktionen mot dessa måste bedömas ur andra aspekter än beträffande ungdomarna, och det synes tveksamt, om den speciella sammansättning, som det nya organet skall ha, kan anses göra det lämpat att bestämma den lämpligaste samhällsreaktionen för de överåriga. Man skulle i så fall tvingas att vid lagförandet skilja mellan de underåriga och överåriga, vilket i sin tur skulle kunna leda till svårigheter vid bedömandet av de inblandades brottslighet och samhällsreaktionen härför, framförallt i de fall, där de inblandade mer eller mindre skylla på varandra. För ett säkert bedömande skulle det bli nödvändigt att samtliga hördes dels inför det nya organet, dels inför den ordinarie domstolen.

Det torde ej kunna bestridas, att den nuvarande ordningen för tillrättaförande av kriminell ungdom företer vissa brister. Även om man på vissa håll synes överdriva nackdelarna härav, måste man dock anse det som önskvärt att en enhetlig handläggning av samhällsåtgärderna mot ungdomsbrytarna kommer till stånd, varför jag tillstyrker, att den begärda utredningen verkställs.

Föreningen Sveriges landsfogdar och Föreningen Sveriges landsfiskaler avstyrker motionerna under hänvisning till att ny lagstiftning på nu ifrågasatt område genomförts under de senaste åren. Enligt landsfiskalsföreningen bör i vart fall erfarenhet av denna lagstiftning vinnas, innan ytterligare utredning överväges.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler, som förklarar sig ej vilja motsätta sig den förordade utredningen, anför:

Riktlinjer för de kriminalpolitiska åtgärderna mot ungdom har uppdragits i barnavårdslagen och brottsbalken. Åtgärder som här avses förutsätter beslut från någon myndighets sida. I vilka former och av vilka organ besluten fattas behöver i och för sig inte vara avgörande för beslutens innehåll. Det är sålunda inte sagt att lagstiftarens intentioner förverkligas annorlunda av ett organ som det av motionärerna skisserade än av dem, som handlägger ärendena för närvarande. Föreningen har utgått från att motionärerna endast åsyftar en ändring i gällande ordning s. a. s. för beslutsprocessen, däremot icke i den kriminalpolitiska behandlingen av kriminell ungdom.

Åtskilliga skäl talar för att ett och samma organ skall äga besluta såväl om straffrättsliga påföljder som samhällsvård. Som framhålls i motionen förutsätter detta ett inslag i organet av kvalificerad jurist. Denne bör ha erfarenhet av brottmål. Redan med hänsyn härtill synes en anknytning till underrätterna som den enda naturliga lösningen. En särskild sammansättning av underrätt i ungdomsmål på sätt motionärerna skisserat leder till ett system med ungdomsdomstolar. Föreningen har tidigare i skilda sammanhang anslutit sig till tanken på en sådan ordning.

Med hänsyn till den centrala roll åklagarna spelar vid realiserandet av de kriminalpolitiska målsättningarna beträffande ungdom tilldrar sig motionärernas synpunkter på partsrepresentationen inför ungdomsdomstolen särskilt intresse. Något förslag om att åstadkomma enhetlighet därvidlag framföres icke. Tvärtom skulle den tilltalades motpart i mål av någon betydelse alltid utgöras av representanter för två skilda samhällsorgan, åklagarmyndighet och barnavårdsmyndighet. En sådan lösning ter sig icke blott opraktisk utan även principiellt betänklig. Barnavårdsmyndigheternas uppgift är att bereda vård. Framgång i deras strävanden därvidlag förutsätter förtroende från allmänheten. Visserligen måste barnavårdsmyndigheterna liksom andra socialvårdsorgan ha tillgång till tvångsåtgärder i fall där den som avses med åtgärden eller hans närmaste omgivning av skilda skäl i den aktuella situationen saknar insikt om sitt eget bästa. Förtroendet för barnavården skulle emellertid allvarligt rubbas om barnavårdsorgan försattes i motsatsställning till den unge på sätt som sker i ackusatorisk process. Att förfarandet inför det föreslagna organet väsentligen finge utformas efter mönster från straffprocessen synes nämligen självklart. Huruvida smidiga former för samarbetet mellan barnavårdsmyndigheten och åklagaren skulle kunna åstadkommas synes mycket oviss.

En utredning med uppgift att framlägga förslag till en sådan ordning att samhällets åtgärder mot ungdomsbrottslighet kan ske i enhetliga former skulle uppenbarligen inte kunna undgå att ta upp frågan om åklagares rätt att meddela åtalseftergift jämlikt 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Föreningen saknar anledning spekulera över de tänkbara avvägningar som härvidlag och eljest föranledes av tillkomsten av ett över hela området kompetent organ. Emellertid synes den synpunkten förtjäna framhållas att nuvarande ordning för handläggning av åtalseftergiftsärenden ansetts garantera en betydande likformighet i bedömningen genom att beslutanderätten i princip förbehållits statsåklagare.

Föreningen anför därefter sammanfattningsvis, att en enhetlig ordning för samhällsåtgärderna mot ungdomsbrottsligheten skulle medföra betydande fördelar och att en ombildning av underrätterna till ungdomsdomstolar därvidlag är en framkomlig väg. Emellertid anser föreningen, att den lösning av frågan om partsrepresentation inför ungdomsdomstolen, som motionärerna antytt, är otillfredsställande.

Göta hovrätt anför i sitt yttrande:

Även hovrätten anser att den i motionerna påtalade dualismen kunnat medföra olägenheter och att en concentration av samhällets åtgärder till ett ur alla synpunkter sakkunnigt organ har skäl för sig. Särskilt framträder svagheter i den nuvarande ordningen när fallen skall behandlas av små kommuners barnavårdsnämnder, med ringa sakkunskap och resurser. Att åstadkomma en sådan concentration just i fråga om behandling av ungdomar, som begått brott, är emellertid förenat med stora svårigheter, och hur än det ifrågasatta nya organets ställning och kompetensområde bestämmes torde nya kompetenskonflikter i förhållande till såväl domstolar som barnavårdsnämnder icke kunna undgås. Hovrätten vill emellertid nu i fråga om motionerna särskilt betona, att hithörande problem helt nogligen behandlats av statsmakterna och därvid varit föremål för en viss nyordning, nämligen dels genom antagandet 1960 av en ny barnavårdslag, dels i samband med

brottsbalkens antagande vid 1962 års riksdag och dels vid behandlingen vid årets riksdag av propositionen nr 10 med förslag till lag om införande av brottsbalken m. m. Dessa lagstiftningsåtgärder innebär att domstolarnas och barnavårdsnämudernas, liksom åklagarnas, befattning med de ungdomar, som begått brott, i princip bibehållits men i åtskilliga avseenden reglerats och jämkats.

Hovrätten hänvisar därefter till föredragande departementschefens ovan återgivna uttalande i propositionen nr 10 till årets riksdag samt till första lagutskottets inställning därtill samt anför avslutningsvis, att det icke kan anses påkallat att redan nu, innan det reviderade påföljdssystemet ens tillämpats, igångsätta en utredning om en så genomgripande reform som den av motionärerna förslagna.

I *socialstyrelsens* yttrande anföres:

Det är — — — otvivelaktigt att det gällande systemet enligt vilket åklagare eller domstol har att avgöra åtalsfrågan och därmed också ofta blir avgörande instanser i frågan rörande formen för samhällsinskränkandet, innefattar vissa risker för motsättningar mellan de rättsvårdande och de barnavårdande organen.

Kompetensfördelningen mellan de rättsvårdande och de barnavårdande myndigheterna regleras alltså genom åtalsbestämmelserna. I sista hand har åklagaren att följa föreskriften att åtal skall väckas om det finnes påkallat ur allmän synpunkt. Bestämmelsen kan otvivelaktigt ge upphov till vissa folkningsosäkerheter och det ankommer här på åklagaren att genom en förnuftig tillämpning ge regeln ett sakligt tillfredsställande innehåll. Föredragande departementschefen anför härom i förslaget till lag om införande av brottsbalken (prop. nr 10: 1964 s. 161) att han utgår från att man genom inbördes överläggningar mellan de för tillämpningen ansvariga strävar efter att skapa så fasta riktlinjer för den konkreta bedömningen av åtalsfrågorna, att denna form av rättskipning ej framstår som godtycklig. I fortsättningen anföres följande.

Sådana överläggningar bör ej vara en intern åklagarangelägenhet. Det frivilliga och av författningsföreskrifter obundna samråd, som på flera håll i landet uppstått och utvecklats, är otvivelaktigt ägnat att minska de spänningar mellan olika rätts- och socialvårdande organ som understundom kommit till uttryck. I detta sammanhang må erinras om Kungl. Maj:ts cirkulär den 15 november 1959 till samtliga socialnämnder, barnavårdsnämnder, nykterhetsnämnder, arbetsförmedlingsorgan, socialvårdskonsulenter och skyddskonsulenter angående samarbete med polisen i brottsförebyggande syfte (nr 492). Däri nämnda överläggningar torde med fördel kunna utsträckas att avse också åtalsfrågor, varvid givetvis åklagare bör delta.

Socialstyrelsen ansluter sig till det anförda och vill ytterligare framhålla att styrelsen i sin löpande verksamhet och icke minst vid handläggning av ärenden rörande intagning på ungdomsvårdsskola samt genom utfärdade anvisningar ävensom genom deltagande i sammankomster och kurser samt i de upprepade konferenser mellan rättsvårdande och barnavårdande organ, som anordnats genom Allmänna barnhuset, för sin del verkat för ett ökat samarbete mellan nämnda organ och för en bedömning efter i görligaste mån enhetliga riktlinjer av gemensamma frågor. Styrelsen har den uppfattningen, att de motsättningar som otvivelaktigt finns, likväl knappast kan

betecknas som framträdande, och att ett alltmer smidigt samarbete utvecklats på ifrågavarande område. Med hänsyn till att endast kort tid förflutit efter barnavårdslagens ikraftträdande och då nya brottsbalken ännu icke trätt i kraft anser styrelsen det vara lämpligast att avvakta utvecklingen och de strävanden som nu pågår för att överbrygga de av motionärerna berörda svagheter i systemet.

Vad beträffar handläggningsordningen för frågor rörande ungdomskriminalitet anser motionärerna, att en sådan ordning bör tillskapas som gör det möjligt att i enhetliga former pröva alla inom ungdomsområdet förekommande värdfall med kriminell belastning.

Socialstyrelsen vill i detta sammanhang till en början erinra om att procedurfrågorna under senare tid i olika sammanhang ägnats ingående uppmärksamhet.

Den nya barnavårdslagen anknöt — i syfte att icke föregripa resultatet av vissa pågående utredningar — förfarandet i barnavårdsärenden till då gällande procedurregler. I lagen vilken trädde i kraft först för tre år sedan blev proceduren såväl hos barnavårdsnämnd som hos länsstyrelsen föremål för en ingående reglering. Socialstyrelsens erfarenhet är att barnavårdsnämnderna ännu icke kan sägas helt behärska det gällande systemet men att genom informationer och anvisningar av olika slag efter hand en väsentlig förbättring härutinnan inträtt. Den i 7 § första stycket av lagen givna anvisningen att, där så lämpligen kan ske, juridisk sakkunskap skall vara företrädd i nämnden synes dock knappast i erforderlig utsträckning ha kunnat efterföljas. Detta torde vara den närmaste anledningen till att styrelsen i särskild grad nödgats uppmärksamma frågor som berör sättet för utredningen i barnavårdsärenden. Styrelsen har i dagarna lämnat till trycket ett exemplar av publikationen Råd och Anvisningar i socialvårdsfrågor, innefattande en uttömmande kommentar rörande utredningen i barnavårdsärenden.

Styrelsen anser att man även beträffande procedurfrågorna och frågorna rörande det beslutande organets sammansättning bör avvakta erfarenheterna av brottsbalken och resultatet av pågående strävanden att omsätta den nya lagstiftningens bestämmelser i tillämpningen.

Stockholms rådhusrätt framhåller, att genom de nu föreliggande motionerna frågan om inrättandet av särskilda ungdomsdomstolar ånyo aktualiserats. Rådhusrätten erinrar därefter om att den avgivit yttrande redan i anledning av 1961 års motioner. Därvid ställde sig rådhusrätten i och för sig positiv till ungdomsdomstolar men fann med hänsyn till att barnavårdslagen då så nyligen trätt i kraft och att lagstiftningsarbete rörande påföljdsystemet pågick, att någon utredning då ej borde tillsättas. Under förmålan att rådhusrätten i huvudsak vidhåller tidigare framförda synpunkter anför rådhusrätten i det nu avgivna yttrandet:

I 1961 års yttrande påtalade rådhusrätten såsom en väsentlig svaghet i den rådande ordningen att alltför många myndigheter hade att göra med de unga lagöverträdarna och framhöll att det skulle innebära en stor vinst för effektiviteten om ansvaret kunde vila på en enda instans av närmare angiven sammansättning. Erfarenheterna från de tre år som förflutit sedan uttalandet gjordes har icke givit rådhusrätten anledning till ändrad uppfattning i berörda hänseende.

Den föreliggande uppdelningen på tre organ — barnavårdsnämnd, åklaga-

re och domstol — av ansvaret för samhällets åtgärder mot unga lagöverträdare medför bl. a. att barnavårdsnämnds val av vårdform prövas av de båda andra myndigheterna. I de fall åklagaren finner barnavårdsnämnds åtgärd icke vara lämpligast för den unge lagöverträdarens tillrättaförande har åklagaren — liksom är fallet då av allmänna hänsyn så påkallas — att väcka åtal. Erforderlig visshet om vilken åtgärd från samhällets sida som må vidtagas erhålles därvid tidigast då dom meddelas eller då lagakraftvunnen dom föreligger. Det måste anses ägnat att försvara behandlingen av den unge lagöverträdaren och minska effektiviteten av det ingripande som skall förekomma om påföljdsfrågan hålles svävande längre tid.

Det bör även framhållas att man enbart genom att underlåta åtal i avsevärt större utsträckning än för närvarande sker icke torde vinna en ändamålsenlig lösning på föreliggande problem. I de fall där den huvudsakliga indikationen för ett samhälls-ingripande mot en ungdom är brottslig gärning, är det av vikt att brottslighetens beskaffenhet och svårhet blir utredd, icke minst för att vinna erforderlig klarhet om vilken åtgärd som må vara lämpligast för den unge lagöverträdarens tillrättaförande. En dylik utredning torde knappast kunna bli ur rättssäkerhetssynpunkt tillräckligt grundlig och betryggande om den icke sker i huvudsak i enlighet med de principer som gäller för ett domstolsförfarande.

Det framstår enligt rådhusrättens mening som angeläget, att de olägenheter avhjälpas, som följer av den nuvarande uppdelningen på flera myndigheter av samhälls-åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten, och det synes som en förutsättningslös och allsidig utredning av hithörande problem skulle vara av betydande värde. Det ter sig sannolikt att en dylik utredning kommer att ge vid handen att ganska genomgripande reformer bör ske för att samhällets resurser på effektivaste sätt skall kunna sättas in mot ungdomsbrottsligheten utan att därför rättssäkerheten för de unga blir lidande. För de reformer på förevarande område, som enligt rådhusrättens mening bör övervägas, synes dock någon tids erfarenhet av verkningarna av brottsbalken och dess följdförfattningar böra ligga till grund, särskilt med hänsyn till att påföljdssystemet, även vad gäller behandlingen av unga lagöverträdare, i den nya lagstiftningen har undergått vissa ändringar. Det må jämväl framhållas, att omfattande utredningar pågår beträffande bl. a. domstolsväsendets organisation, inrättandet av förvaltningsdomstolar samt förfarandet inför förvaltningsmyndigheter.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som till sitt yttrande fogat utlåtande av barnavårdsnämnden i Göteborg, avstyrker liksom barnavårdsnämnden ifrågasatt motivering samt anför bl. a. följande.

Även om området för domstolarnas och barnavårdsnämndernas kompetens i fråga om åtgärder mot missanpassad ungdom i viss mån sammanfaller, så torde dock antalet fall, där en verklig kompetenskonflikt uppstått, vara mycket ringa. Det »gnissel» som i förevarande sammanhang stundom förmärkts synes vara att hänföra icke så mycket till en kompetenskonflikt som fastnär till samarbetet mellan åklagarmyndigheterna å ena sidan och barnavårdsnämnderna å den andra. Åklagarna ha uttryckt missnöje över barnavårdsnämndernas dröjsmål i vissa fall med att avgiva yttranden över ifrågasatta åtalseftergifter och barnavårdsnämnder kunna ha klagat över att de fått vänta på material, som framkommit vid förundersökningen. Dylika fall synes emellertid vara av tämligen ringa omfattning och en förbättring i

angivna hänseende torde vara att vänta i den mån barnavårdsnämnderna bliva ytterligare förtrogna med den nya lagstiftningens innehåll. Tendensen i landet går mot allt större kommunala enheter, vilka kommer att möjliggöra för de flesta kommunerna att skaffa sig utbildade socialarbetare. Härigenom har man anledning hoppas på att barnavårdsnämnderna komma att inom en nära framtid bli allt bättre rustade för en effektiv handläggning av ärenden angående missanpassad ungdom, varigenom samarbetet mellan åklagarmyndighet och barnavårdsnämnd bör kunna bli det bästa.

Motionärerna synas, såsom ovan berörts, åsyfta att hänskjuta alla frågor om åtgärder mot kriminaliserad missanpassad ungdom till underrätt med ungdomsnämnd eller till en specialdomstol med befogenhet förutom att döma till påföljder av olika slag även att utdöma skadestånd. Det synes länsstyrelsen som om motionärerna, när de ivra för en domstolshandläggning av nu förevarande ärenden, kommit att förbise skäl, som just anförts *mot* en lagföring vid domstol av unga lagöverträdare och som ligger till grund för lagstiftningen om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Nuvarande system med möjlighet till prövning — genom ställningstagandet till frågan om åtalseftergift — av vilka fall som skola hänskjutas till domstolshandläggning synes länsstyrelsen överlägset den av motionärerna åsyftade ordningen med ett enhetligt organ och ett domstolsmässigt förfarande för samtliga sådana fall varom nu är fråga.

Det kan vidare starkt ifrågasättas om den av motionärerna föreslagna ordningen skulle undanröja kompetens- eller konfliktsituationer mellan de olika myndigheterna. Det framgår ej klart av motionen huruvida motionärerna tänkt sig att de föreslagna ungdomsdomstolarnas kompetens även skulle omfatta rena fall av asocialitet eller endast fall där asocial ungdom begått brott och i så fall även ringa brott. Enligt motionen skulle i vissa fall åklagarmyndigheten och i andra fall barnavårdsmyndighetens representanter företräda det allmänna. Motionärerna synas även ha tänkt sig att dessa myndigheter samtidigt skulle företräda det allmänna.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden har i sitt år 1960 avgivna betänkande *enhälligt* avvisat tanken på inrättandet av ungdomsdomstolar. Vad utredningen därvid anført som skäl mot dylika domstolar (SOU 1960: 19 sid. 117—118) kan länsstyrelsen helt instämma i. Det torde icke vara välbetänkt att nu — innan ställning tagits till det framlagda förslaget angående handlägningsordningen av administrativa frihetsberövanden — bryta ut frågan beträffande handlägningsordningen av vissa barnavårdsärenden.

Vidare synes det — såsom barnavårdsnämnden i Göteborg anført — vara välbetänkt att avvakta erfarenheten av den nya brottsbalkens tillämpning.

I det av *barnavårdsnämnden i Göteborg* åberopade tjänsteutlåtandet framhålls, utöver vad länsstyrelsen anmärkt, bl. a. att en viss dualism och vissa kompetenskonflikter på förevarande område säkerligen aldrig kan komma att helt elimineras, hur än handläggningen rörande unga lagöverträdare organiseras och regleras. Vad som därför framför allt bör eftersträvas är, uttalar det, ett förtroendefullt samarbete mellan de olika organ som har att taga befattning med ifrågavarande ärenden.

I det av *barnavårdsnämnden i Stockholm* åberopade tjänsteutlåtandet erinras om att nämnden i samband med 1961 års motioner avstyrkt utredning om inrättande av ungdomsdomstolar. Härefter anføres följande.

— — — Det bör här nämnas, att det i dessa motioner angivna huvudsyftet var att tillgodose rättssäkerhetsintresset i barnavårds- och ungdomsvårdsnämndens avvisande ståndpunkt baserades främst på att den nya barnavårdslagen medfört ett i jämförelse med tidigare lag avsevärt förstärkt rättskydd för den enskilde, varjämte underströks att erfarenheten av den nya lagens tillämpning var alltför begränsad för att det skulle kunna anses påkallat att uppta den av motionärerna föreslagna utredningen.

I annat sammanhang, nämligen i yttrande över sakkunnigbetänkandet om rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden, har barnavårdsnämnden belyst vissa nackdelar med en domstolsmässig behandling av barnavårdsärenden bl. a. i fråga om tillämpningen av ett kontradiktoriskt förfarande, vilket enligt vad som antydes i de nu aktuella motionerna även skulle tillämpas vid de ifrågasatta ungdomsvårdsnämnderna. Nämnden framhöll härvid bl. a. att barnavårdsnämnderna vid handläggningen av enskilda barnavårdsärenden med hänsyn till dessa ärendens karaktär naturligen inte kan fungera som organ, vilka har att isolerat tillgodose samhällets intresse. Barnavårdsnämndernas primära uppgift är att i alla lägen handla så, att barnens och ungdomarnas intressen tillgodoses. Det kontradiktoriska förfaringssättet med två mot varandra stående parter — samhället kontra den enskilde — strider mot grundprincipen i den barnavårdande verksamheten. Att såsom ifrågasatts i motionerna tillskapa ett judiciellt organ, inför vilket barnavårdsnämnd och åklagarmyndighet skulle samarbeta såsom representanter för det allmänna synes därför utgöra en ur barnavårdande synpunkt mindre lycklig lösning.

Även ur andra synpunkter finns anledning till invändningar mot den av motionärerna ifrågasatta ordningen. Som inledningsvis anförts, skulle det förordade alternativet innebära tillkomsten av ett organ, som skulle ersätta såväl allmän domstol som barnavårdsnämnd ifråga om åtgärder mot ungdomar, som begått brott. Denna lösning synes sålunda bl. a. få till konsekvens att den förhållandevis stora mängd av åtalseftergiftsfall, där barnavårdsnämnderna nu som ensamt organ har att svara för samhällets åtgärder, skulle hänskjutas till ungdomsdomstol. Åtalseftergiftsinstitutet skulle då helt förlora sin uppgift, eftersom »alla inom ungdomsområdet förekommande vårdfall med kriminell belastning» skulle föras fram till domstolens prövning. En annan invändning hänför sig till det förhållandet att en helt ny och från den reguljära ungdomsvården skild organisation tillskapas för handläggning av den del av ungdomsärendena, där den sociala missanpassningen manifesterats i brottslig gärning. Att från ungdomsvården avskilja och till särskilt organ överföra denna kategori kan knappast motiveras ur sakliga synpunkter. Den tänkta ordningen innebär närmast en ytterligare uppsplittring av samhällsinsatserna på detta område. Det bör här även påpekas att skälet till att domstolsväsendet och kriminalvården befriats från ansvaret för huvudmängden av de yngsta lagöverträdarna, och att detta i stället lagts på barnavården var att vårdbehoven — liksom för andra socialt missanpassade ungdomar, vilka ej begått brott — ansågs bäst kunna tillgodoses inom ramen för samhällets barnavård.

Ett huvudskäl för motionärernas förslag anges vara rådande dualism i fråga om ansvar och insatser mellan domstols- och fängsvårdsväsende å ena sidan samt samhällets barn- och ungdomsvård å andra sidan med härav följande kompetensvister. Motionärerna har här berört ett problem, vilket dock — i motsats till vad motionärerna synes anse — endast i undantagsfall gäller i förhållande till domstolarna och över huvud taget ej i förhållande

till fångvården. Däremot har problemet aktualitet i förhållande mellan barnavårdsnämnder och åklagare. Möjligheten till kontroversialitet har sin grund främst i de olika utgångspunkterna för bedömningen. De judiciella myndigheterna har att — vid sidan av individualpreventiva synpunkter — beakta hänsynen till den allmänna laglydnaden, medan barnavårdsnämnderna i enlighet med barnavårdslagen och dess intentioner helt har att se till vilken behandlings- och vårdåtgärd som i det enskilda fallet är lämpligast för den unges tillrättaförande. Det senare innebär inte att barnavårdsnämndernas åtgärder skulle sakna allmänpreventiv effekt utan utgör blott ett konstaterande av att den grundläggande utgångspunkten för bedömningen hos barnavårdsorganen är hänsynen till den enskildes rehabilitering. Problemet med den dualism, som motionärerna pekar på och som sålunda ytterst bottnar i de delvis helt skilda bedömningsgrunderna, har emellertid under senare tid blivit mindre framträdande än tidigare. Förklaringen torde vara att det praktiska samarbetet gett en ökad ömsesidig förståelse för de skilda samhällsorganens lagenliga uppgifter. Genom den nya brottsbalken och genom lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare samt i samband härmed gjorda preciseringar har förutsättningarna härför ökat. Det har sålunda i detta sammanhang betonats, att de olika organen har att självständigt handla med utgångspunkt från för respektive verksamhetsområde gällande lagstiftning. Bl. a. har direkt uttalats att barnavårdsnämndens ställningstagande i ett ärende inte skall dikteras av åklagaren utan att nämnden har att handla uteslutande utifrån barnavårdslagens regelsystem. Den nu beslutade ordningen rymmer otvivelaktigt vissa problem sett utifrån de grundläggande värderingarna inom samhällets barnavård. Av stor betydelse blir självfallet den framtida utformningen av åklagarpraxis. Utifrån barnavårdssynpunkt är det angeläget att man därvid undgår en schematisering med överbetoning av betydelsen ur allmänna synpunkter av att åtal kommer till stånd. I det sammanhanget bör påpekas, att den omständigheten att domstolen enligt brottsbalken äger överlämna den unge till barnavårdsnämnden inte som hittills enbart för samhällsvård utan för vård överhuvud kan komma att på längre sikt innebära ett korrektiv häremot. Där åtal endast leder till överlämnande till barnavårdsnämnd måste det nämligen ur olika synpunkter te sig föga ändamålsenligt att gå kringvägen över domstol för att etablera vård enligt barnavårdslagen.

Sammanfattningsvis kan sägas att genom den nya lagstiftningen ökad klarhet har skapats i fråga om de olika myndigheternas skilda funktioner med avseende på de unga lagöverträdarna. Detta förhållande liksom det vidgade samarbetet bör rimligen få gynnsam effekt, när det gäller att undgå en icke önskvärd motsättning samhällsorganen emellan. Huruvida den beslutade ordningen kommer att i detta och andra hänseenden fylla måttet kan endast erfarenheten utvisa. Vid sådant förhållande och då statsmakterna nyligen vid upprepade tillfällen avvisat tanken på inrättande av särskilda domstolsorgan för unga lagöverträdare framstår det knappast som påkallat att nu tillsätta en särskild utredning i frågan.

I reservation till barnavårdsnämndens beslut att såsom sitt yttrande åberopa nyss berörda tjänsteutlåtande anföres i särskilt yttrande av två ledamöter bl. a. följande.

Det nuvarande regelsystemet på området innefattar otvivelaktigt moment som försvårar en klar gränsdragning mellan barnavårdsnämnds kompetens

samt domstols och åklagares befogenheter. Någon påtaglig förbättring härvidlag kan icke förutses genom införandet av brottsbalken. Visserligen ersättes härigenom domstols rätt att överlämna en ung lagöverträdare för samhällsvård av institutet överlämnande till vård enligt barnavårdslagen. Men denna förändring torde varken medföra att barnavårdsnämnd, då den har att yttra sig till domstol eller åklagare angående lämpliga åtgärder i anledning av brott, känner sig helt fri i sin bedömning, eller undanröja tvekan hos domstolen eller åklagaren om vad ett överlämnande till vård i realiteten kan antagas innebära. Hårtill kan fogas, att det med föreliggande principiella olikheter i de grundläggande utgångspunkterna för bedömningen knappast kan förväntas av de olika samhällsorganen att i enskilda fall anlägga en enhetlig syn på frågan om ådömande av böter vid sidan av överlämnande till vård.

Mot vad nu sagts kan måhända invändas, att det med god vilja och ömsesidig förståelse för andra gällande bedömningsgrunder än de egna bör vara möjligt att mötas i praktiskt samarbete, på sätt nu ofta sker. Men redan önskvärdheten av dylikt samråd ådagalägger klart den utpräglade tungroddhet, som vidlåder det rådande systemet. Man torde utan överdrift kunna påstå att inom barnavårdsarbetet samråd av antydda art långtifrån alltid avkastar resultat, som till sin vikt för den enskilde och samhället tål jämförelse med vad eljest kunnat uträttas till fromma för den förebyggande verksamheten bland barn och ungdom, som framstår som barnavårdsnämndernas angelägnaste uppgift.

Med nu gällande handläggningsordning förekommer blott alltför sällan, att den unge lagöverträdaren infinder sig personligen inför barnavårdsnämndernas beslutande organ i de fall, där åtgärder erfordras som går utöver den åt tjänsteman delegerade beslutanderätten, och handläggningsordningen är för övrigt ej sällan till hinders för ett snabbt och effektivt ingripande med åtgärder mot brott av ungdomar, där sådant är av nöden till undvikande av fortsatt brottslighet.

Än vidare kan framhållas, att med den rådande dualismen risken för att lika fall ej röner lika behandling förefaller vara onödigt stor.

Vi vill slutligen erinra om ett särskilt uttalande den 19 december 1961 i ett ärende angående barnavårdsnämndens organisation. Där sägs bl. a.: »Verksamheten vid Stockholms barnavårdsnämnd har under senare år alltmer kommit att inriktas på att söka tillrättaföra brottslig eller på annat sätt asocial ungdom. Även utan statistiskt underlag framstår det som uppenbart, att denna verksamhet dominerar på ett sätt, som utgör en fara för att nämndens förebyggande uppgifter inom barn- och ungdomsvården kan komma att eftersättas. Vidare har arbetsbördan för nämndens ledamöter och suppleanter fått en sådan tyngd, att gränsen nåtts för vad som kan fordras och rimligen genomföras utan risk för att rättssäkerheten eftersättes.» Detta uttalande gäller allttjämt med oförminskad styrka.

Mot bakgrunden av vad nu anförts har vi funnit det angeläget att biträda kravet på utredning i enlighet med motionärernas önskemål.

Sveriges advokatsamfund, genom dess styrelse, framhåller inledningsvis, att styrelsen ej vill bestrida, att en ungdomsdomstol med behörighet både att döma till straff, skadestånd eller andra brottspåföljder och att förordna om tvångsingripande enligt barnavårdslagen skulle kunna tänkas ha vissa

fördelar. Å andra sidan kan, uttalas det, allvarliga betänkligheter anföras mot ett sådant sammanförande till ett organ av uppgifter, som dock till sin natur är artskilda:

Att de i egentlig mening barna- eller ungdomsvårdande uppgifterna utövas av personer med särskild insikt i och erfarenhet av sådana frågor är naturligt och ändamålsenligt, därvid dock i rättssäkerhetens intresse bör, t. ex. på sätt som föreslagits av utredningen om administrativa frihetsberövanden, fordras judiciell medverkan för vidtagande av åtgärder, varigenom en enskild berövas sin frihet.

Här är emellertid särskilt fråga om ungdomar, som åtalas för brott. I fråga om handläggningen av brottmål mot underåriga måste som princip gälla att både det allmänna, eventuell målsägande och den tilltalade har befogade anspråk på precis samma rättssäkerhetsgarantier som om den tilltalade vore en vuxen person. Härefter ligger bl. a. att brottmål mot ungdomar icke bör få handläggas av domstolar, som ur rättssäkerhetssynpunkt är mindre kvalificerade än de domstolar som handlägger brottmål mot vuxna. Såsom betänkligheter, vilka icke kan fränkännas betydelse, har processlagberedningen i sitt betänkande 1944 nämnt bl. a. följande: »Det har vidare gjorts gällande, att en domstol, sammansatt av en lagfaren domare med ett mindre antal lekmän som bisittare, icke erbjöde tillräckliga garantier ur rättssäkerhetssynpunkt. De sakkunniga bisittarna i domstolen kunde på grund av sin ställning och sina speciella kvalifikationer befaras komma att mera ägna uppmärksamhet åt frågan om den lämpligaste behandlingen av den tilltalade ur korrektionssynpunkt, mindre däremot åt den i straffprocessen än viktigare frågan om hans skuld till brottet.»

Enligt styrelsens uppfattning förtjänar dessa betänkligheter det allra största beaktande. I brottmålsprocessen krävs i mycket stor utsträckning ställningstagande till ömtåliga och svåra bevisfrågor och även till andra frågor, som fordrar juridiska insikter, erfarenhet av dömande verksamhet och absolut objektivitet i omdömet, t. ex. en sådan fråga som vad hänsynen till den allmänna laglydnaden i visst fall kan anses kräva. Det kan icke rimligen göras gällande att befattningshavare med erfarenhet från det sociala vårdområdet eller mentalhygieniskt utbildade befattningshavare med erfarenhet från behandlingsverksamhet är särskilt kvalificerade för nu angivna domaruppgifter. Tvärtom föreligger, såsom processlagberedningen antytt, all anledning att befara att domstolsledamöter, som hämtats från dessa kategorier, just på grund av sin ensidiga inriktning på vårdsynpunkter icke kommer att vara lämpliga domare, då det gäller att pröva bevisfrågor eller andra frågor av nyss nämnt slag. Allmänhetens förtroende för våra domstolar är mycket stort, och det är angeläget att detta förtroende upprätthålles. Därför är det av vikt att man icke ger avkall på rättssäkerhetskraven, och det är också av vikt att man icke ställer dessa krav lägre därför att den tilltalade är en ung människa. Ur dessa synpunkter framstår den av motionärerna skisserade organisationen såsom klart olämplig.

Skulle man inrätta ungdomsdomstolar av den typ motionärerna tänker sig, måste man räkna med att dessa domstolar icke kommer att omfattas med samma förtroende som våra vanliga domstolar. Sannolikt skulle en sådan ungdomsdomstol av många komma att betraktas icke såsom en »riktig» domstol utan såsom ett mellanting mellan domstol och barnavårdsnämnd, en uppfattning som f. ö. ganska väl skulle motsvara realiteten.

Det ligger i sakens natur att de betänkligheter som nu anförts skulle ytterligare öka i styrka, om bisittarna i den av motionärerna skisserade domstolen skulle utrustas med individuell rösträtt.

Av skäl som nu anförts hyser styrelsen den uppfattningen att särskilda ungdomsdomstolar av den typ som motionärerna skisserat icke bör inrättas.

Sammanfattningsvis får styrelsen såsom sin mening uttala att ingen av de alternativa lösningar som motionärerna anvisat är sådan att den kan av styrelsen tillstyrkas. Styrelsen kan därför icke heller tillstyrka en utredning med den målsättning som angivits i motionärernas yrkande.

Däremot har styrelsen ingenting att invända mot en utredning i syfte att undersöka i vad mån samhällets åtgärder mot ungdomskriminaliteten kan effektiviseras utan sammanförande av barnavårdande och dömande funktioner till ett och samma organ.

Styrelsen vill emellertid slutligen ifrågasätta om anledning överhuvudtaget föreligger att för närvarande igångsätta en utredning i de frågor som här avses. Den nya brottsbalken skall snart träda i kraft, och goda skäl synes tala för att man avvaktar erfarenheterna av en icke alltför kort tids praktisk tillämpning av denna balk.

Häradshövdingeföreningen anser, att en särskild utredning rörande inrättande av ungdomsdomstolar f. n. ej bör tillsättas. Denna fråga torde enligt föreningen böra komma under övervägande då slutlig ståndpunkt skall tagas till förslaget om socialdomstolar. Ytterligare skäl att icke nu tillsätta den påyrkade utredningen är, anser föreningen, att frågan om åtalseftergifterna nyligen behandlats av riksdagen och att viss tids erfarenhet av tillämpningen av nya brottsbalken med därtill hörande författningar bör avvaktas. Föreningen framhåller slutligen, att de olikheter i fråga om de olika organens befogenheter och formerna för samarbetet organen emellan, som kan föreligga, i första hand bör undanröjas genom att samarbetet mellan berörda organ förstärkes, exempelvis genom överläggningar o. d. Med ledning av uttalande av departementschefen i samband med tillkomsten av brottsbalken och därtill anknyttande lagstiftning bör därvid enligt föreningen spörsmål om kompetensfördelning och andra tillämpningsfrågor kunna lösas.

Stadsdomarföreningen ifrågasätter, om tiden nu är mogen för nya reformer på förevarande område. Enär en utredning av de i motionerna upptagna spörsmålen torde bli förhållandevis tidskrävande, vill emellertid föreningen ej motsätta sig att den påyrkade utredningen kommer till stånd.

Socialvårdsförbundet framhåller, att det under senare tid ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om samhällets reaktionssystem, samt anför:

— — — Förbundet har i tvenne skrivelser till justitieministern, den 5 april och 30 december 1963, framfört synpunkter i frågan och därvid bl. a. vänt sig mot den rådande dualismen mellan de judiciella och de barnavårdande myndigheterna vid handläggning av åtalseftergiftsfrågorna. Förbundet har samtidigt pekat på att denna dualism kan för den enskilde få konsekvenser, som måste framstå som egendomliga och otillfredsställande. Förbundet har hävdats att om barnvårdsnämnderna effektivt och rationellt skall kunna fylla sin uppgift i dessa sammanhang så erfordras, att rehabiliteringsåtgärderna kan anpassas individuellt till det enskilda fallet och

sålunda inte behöva läggas tillräta med hänsyn till allmänpreventiva krav.

Enligt socialvårdsförbundet kan den nuvarande dualismen i procedurhänseende lösas på olika vägar. Förbundet har icke varit främmande för tanken på en höjning av den s. k. straffbarhetsåldern till 18 år men har av olika skäl icke fört fram denna. En annan väg att lösa problemet vore att, såsom i en motion i anslutning till propositionen om brottsbalkens följdförfattningar föreslagits av herr Martinsson m. fl., bestämmelserna om inskränkningar i åtalsplikten beträffande unga lagöverträdare gives en sådan generös tillämpning, att huvuddelen av antalet fall inte leder till åtal. Sistnämnda lösningar synes förbundet ligga mera i linje med den utveckling som beträddes genom antagandet av 1944 års åtalselftergiftslag än den av motionärerna föreslagna handläggningsordningen.

Frågan om de unga lagöverträdarnas behandling och vård i dagens samhälle påkallar enligt förbundets förmenande skärpt uppmärksamhet, om inte påföljdssystem och behandlingsåtgärder skall fastna i gamla traditionella fåror. Utvecklingen på människobehandlingens område rider fort. Mot bakgrunden av den summariska behandling dessa frågor nyligen röntte i riksdagen vill förbundet för sin del förorda en förutsättningslös utredning om påföljds- och behandlingssystemet beträffande unga lagöverträdare.

Målsmännens riksförbund uttalar, att förbundet ej kan taga ställning till enskildheterna i det genom motionärerna framlagda förslaget men att det eftertryckligt vill instämma i motionärernas önskemål om en utredning med uppgift att framlägga förslag till en sådan ordning, att samhällets åtgärder mot ungdomsbrottsligheten kan ske i enhetliga former. Förbundet förutsätter därvid att både medborgerliga rättssäkerhetsgarantier och ungdomarnas rehabilitering tillgodoses och att behovet av samarbete mellan såväl rättsvårdande som barnpsykiatrisk sakkunskap beaktas ävensom att förutsättningar skapas för en så ringa tidsutdräkt som möjligt mellan brottets begående och de samhälleliga åtgärderna.

Utskottet

I förevarande motioner hemställas om utredning med uppgift att utarbeta förslag till enhetliga handläggningsformer beträffande samhällsåtgärderna mot ungdomsbrottsligheten. Till stöd därför anföres sammanfattningsvis, att en uppdelning på judiciella och barnavårdande organ då det gäller ifrågavarande åtgärder leder till kompetenskonflikter, som inverkar menligt på samhällsinsatserna inom det aktuella området och som rubbar allmänhetens förtroende för verksamheten. Det är därför, framhålles det, högst angeläget att den rådande ordningen ändras. Som den från praktisk synpunkt enklaste utvägen att på ett konsekvent och enhetligt sätt avhjälpa de påtalade olägenheterna föreslås i motionerna i första hand inrättande av särskilda ungdomsvårdsnämnder, knutna till de allmänna domstolarna.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen är den av statsmakterna antagna lagstiftningen på förevarande område av sent datum. Sålunda trädde den nu gällande barnavårdslagen i kraft den 1 januari 1961.

medan brottsbalken och till denna anknyttande författningar skall äga tillämpning först från och med instundande årsskifte.

Delade meningar torde ej råda därom att ungdomskriminaliteten är ett allvarligt samhällsproblem, och utskottet vill instämma i vad som torde vara huvudsyftet med motionerna, nämligen att samhället skall kunna snabbt och ändamålsenligt ingripa mot unga lagöverträdare. Viktiga förutsättningar härvid är uppenbarligen att tillgängliga resurser samordnas på ett smidigt sätt samt att de myndigheter, på vilka det ankommer att vidtaga åtgärderna, samarbetar och hyser förståelse för varandras synpunkter. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av den verksamhet som i första hand riksåklagarämbetet och socialstyrelsen bedriver för att främja samarbetet mellan de judiciella och barnavårdande organen.

Vid den omfattande och ingående remissbehandling som förekommit i ärendet har flertalet remissinstanser — däribland även sådana som ställt sig direkt positiva till inrättandet av särskilda organ för handläggningen av frågor rörande unga lagöverträdare — avstyrkt den påyrkade utredningen. Härvid har hänvisats till bl. a. att brottsbalken och därtill anknutna lagar helt nyligen genomförts och ännu icke börjat tillämpas.

Enligt utskottet är det av vikt att utvecklingen på förevarande område följes med största uppmärksamhet. Emellertid delar utskottet den under remissbehandlingen framförda uppfattningen, att det för närvarande icke finnes skäl att upptaga handläggningsordningen för ingripande mot unga lagöverträdare till omprövning. Först sedan man vunnit en icke alltför kort tids erfarenhet av den nya lagstiftningens praktiska tillämpning torde nämligen förutsättningar föreligga för att bedöma, huruvida ändrade former eller nya åtgärder bör övervägas. Utskottet kan därför icke tillstyrka bifall till motionärernas utredningsyrkande.

Under hänvisning till vad ovan anförts och vad i övrigt förekommit får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 212 och II: 259, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 november 1964

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Erik Svedberg, Arvidson, Wikner, Ferdinand Nilsson, Hilding och Helge Karlsson;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, fru Bo-
man, herrar Svensson i Vä, Gustafsson i Borås, fröken Bergegren, fru Lin-
dekvist och herr Martinsson.